

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Кафедра цивільного процесу

ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС НА ЗЛАМІ СТОЛІТЬ

Матеріали науково-практичної конференції,
присвяченої 50-річчю заснування кафедри цивільного процесу

(м. Харків, 20–21 жовтня 2016 року)

За загальною редакцією професора К. В. Гусарова

Харків
«Право»
2016

УДК 347.9
ББК 67.310я431
Ц85

Ц85 **Цивільний процес на зламі століть : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 50-річчю заснування каф. цив. процесу (м. Харків, 20–21 жовт. 2016 р.) / за заг. ред. К. В. Гусарова. – Х. : Право, 2016. – 164 с.**

ISBN 978-966-937-089-1

Тези доповідей учасників конференції присвячені 50-річчю заснування кафедри цивільного процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, яка почала функціонувати як самостійний науковий підрозділ вищого навчального закладу 1 вересня 1966 р. на виконання наказу Міністра вищої та середньої спеціальної освіти УРСР № 262 від 27 квітня 1966 р. За півстолітню діяльність науковий колектив кафедри здійснив вагомий внесок у розвиток науки цивільного процесуального права як на теренах України, так і за її межами, брав активну участь у вдосконаленні цивільного процесуального законодавства, тим самим затвердивши свій науковий та професійно-практичний авторитет як впливової процесуальної цивілістичної наукової школи.

Для науковців, викладачів, студентів юридичних ВНЗ і всіх, хто цікавиться питаннями цивільного процесу.

УДК 347.9
ББК 67.310я431

ISBN 978-966-937-089-1

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2016
© Оформлення. Видавництво «Право», 2016

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ КОМПЕТЕНЦІЇ ВІЙСЬКОВИХ ПРОКУРАТУР НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У сучасних умовах, коли проводиться антитерористична операція на сході України, набувають особливого значення питання визначення компетенції військових прокуратур щодо здійснення нагляду за додержанням законів і представництва в суді інтересів військовослужбовців, службовців ЗС України та громадян, які проживають на території бойових дій.

Ці прокуратури мають специфічну предметну сферу функціонування, яка в Законі України «Про прокуратуру» окремо не виділяється. Згідно із ст. 131¹ Конституції України і ст. 2 Закону України «Про прокуратуру» військові прокуратури виконують загальні функції органів прокуратури, а їх діяльність спрямована на досягнення загальної мети прокуратури, якою згідно із ст. 1 цього Закону є захист прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави. Проте, як зауважують дослідники, військові прокуратури здійснюють це у специфічній, воєнній сфері правовідносин, якою є сфера життєдіяльності держави, що об'єктивно необхідна для забезпечення її динамічного, стійкого і безпечного розвитку, в якій зайнята велика кількість спеціально підготовлених (тих, хто має стосунок до військової сфери) людей і яка передбачає у своєму функціонуванні використання державою в потенційній або реалізованій формі воєнної міцності держави та регулюється засобами воєнної політики на основі воєнно-доктринальних установок і визначеної нормативно-правової бази [1, с. 9–10]. Таким чином, хоча функціональна спрямованість їх діяльності відповідає покладеним на прокуратуру функціям і не може виходити за їх межі, проте предметна сфера її реалізації є особливою і стосується військової сфери.

У наказі Генерального прокурора України № 12 гн від 29 серпня 2014 р. «Про особливості діяльності військових прокуратур», прийнятому з метою розмежування їх компетенції з територіальними прокуратурами, завдання їх діяльності сформульовані як здійснення ефективного впливу на зміцнення законності та правопорядку у військових формуваннях та оборонно-промисловому комплексі держави [2]. При цьому акцентується увага на необхідності військових прокурорів забезпечити виконання функцій органів прокуратури та повноважень прокурорів, визначених Конституцією України, Законом України «Про прокуратуру» і галузевими наказами Генерального прокурора України, з урахуванням положень цього наказу щодо: Міністерства оборони України; Збройних Сил України; Державної прикордонної служби України (за виключенням питань, які стосуються забезпечення недоторканності державного кордону; здійснення нагляду за додержанням законів оперативними підрозділами, окрім Управління інформації та Управління внутрішньої безпеки департаменту оперативної діяльності при здійсненні оперативно-розшукової діяльності; законності провадження у справах про адміністративні правопорушення); Служби зовнішньої розвідки України;

Служби безпеки України (за винятком повноважень з нагляду за додержанням законів під час оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування, нагляду за додержанням законів спеціальними підрозділами та іншими органами, які ведуть боротьбу з організованою злочинністю і корупцією, визначених галузевими наказами Генерального прокурора України); Управління державної охорони України; Державної спеціальної служби транспорту Міністерства інфраструктури України; Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України; Національної гвардії України та спеціальної міліції Міністерства внутрішніх справ України; Сектору з питань розвитку оборонно-промислового комплексу та військово-технічного співробітництва департаменту розвитку реального сектору економіки Секретаріату Кабінету Міністрів України; департаменту економіки оборони та безпеки Міністерства економічного розвитку і торгівлі України; Державної служби експортного контролю України (за виключенням питань, які стосуються законності провадження у справах про адміністративні правопорушення); Державного космічного агентства України, підприємств, установ, організацій, що йому підпорядковані, а також інших підприємств космічної галузі в частині здійснення діяльності у цій сфері; Державного концерну «Укроборонпром», підприємств, що йому підпорядковані; Державної компанії з експорту та імпорту продукції і послуг військового та спеціального призначення «Укрспецекспорт»; Державного спеціалізованого підприємства «Укрспецторг», інших підприємств оборонно-промислового комплексу, а також уповноважених підприємств на реалізацію військового майна, списаного військового майна та металобрухту, що утворився у військових частинах; Міністерства промислової політики України (з питань управління підприємствами оборонно-промислового комплексу та виконання завдань з мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності підприємств, що належать до сфери його управління); Державного агентства резерву України (з питань державного мобілізаційного резерву); замовників, виконавців та співвиконавців державного оборонного замовлення (з виконання законодавства про державне оборонне замовлення); суб'єктів господарювання, яким видано ліцензії на право провадження господарської діяльності з розроблення, виготовлення, реалізації, ремонту, модернізації та утилізації озброєння, військової техніки, військової зброї і боєприпасів до неї, а також щодо підприємств, які включенні до реєстру виробників продукції та послуг оборонного призначення, закупівля яких становить державну таємницю; інших центральних органів виконавчої влади, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ й організацій (з питань створення та зберігання матеріальних цінностей державного мобілізаційного резерву; підготовки та призову громадян на військову службу); органів державного контролю при здійсненні повноважень на об'єктах, визначених у цьому пункті.

Таким чином, предметна сфера функціонування військових прокуратур визначається через перелік об'єктів, відносно яких вони здійснюють функції прокуратури. Поряд із цим Генеральний прокурор України визначає пріоритетні напрями їх роботи, зобов'язуючи діяльність військових прокурорів передусім спрямовувати на: виконання військового обов'язку та проходження військової служби; додержання законодавства про мобілізаційну підготовку і мобілізацію, обороноздатність і боєготовність військових частин Збройних Сил України та інших військових формувань;

збереження державного (військового) майна, зокрема озброєння, військової техніки, військових містечок; додержання законодавства з питань безпеки арсеналів, баз і складів, а також збереження зброї та боєприпасів; соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей; формування, розміщення та виконання державного оборонного замовлення; формування, розміщення, зберігання, використання, поповнення та освіження (поновлення) запасів державного мобілізаційного резерву; зовнішньоекономічну діяльність та питання військово-технічного співробітництва; додержання бюджетного законодавства; запобігання і протидію корупції та організованій злочинності; використання земель оборони; оплату та охорону праці.

Проблема полягає в тому, що вказані пріоритетні напрями діяльності військових прокуратур стосуються здійснення нагляду за додержанням і застосуванням законів, який в якості функції прокуратури був скасований Законом України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р. Разом з тим вони малозастосовні для характеристики існуючих нині функцій прокуратури.

Ми приєднуємося до думки дослідників, зокрема О. С. Козачука і А. В. Матіоса, які наголошують на необхідності збереження наглядових повноважень військових прокуратур.

Так, коментуючи діяльність військової прокуратури на сучасному етапі, він указує на те, що її створення надало можливість дієво вживати адміністративних і кримінально-карних засобів для тих, хто не виконує бойові та інші статuti в умовах особливого стану, та притягнути до відповідальності осіб, які скоїли злочини під час проходження військової служби. [3]. Свою позицію А. Матіос обґрунтовує посиланням на рекомендації Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні від 9 грудня 2015 р., згідно з якими рекомендовано українській стороні «дозволити Головній військовій прокуратурі здійснювати загальний нагляд над воєнними та правоохоронними органами» як одну з необхідних умов поліпшення ситуації з правами людини в Україні [4, с. 36].

На нашу думку, подібний підхід має законодавче підґрунтя. Так, відповідно до абз. 2 ч. 2 ст. 7 Закону України «Про прокуратуру», «у разі якщо в силу виключних обставин у певних адміністративно-територіальних одиницях не діють органи прокуратури України, які мають здійснювати там нагляд (курсив наш. – О. Ш.), за рішенням Генерального прокурора України виконання їх функцій може покладатися на військові прокуратури».

Крім того, варто було б надати можливість військовим прокурорам здійснювати функцію представництва військовослужбовців та інших осіб у цивільному процесі, незважаючи на останні зміни, що були внесені до Конституції України, якими залишене за прокуратурою право здійснювати представництво інтересів лише держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом (п. 3 ч. 1 ст. 131¹ Конституції України). Ураховуючи особливе становище осіб, які проходять військову службу в зоні бойових дій, такі повноваження військових прокурорів дозволили більшою мірою забезпечити захист прав і свобод військовослужбовців, що б сприяло додержанню законності та правопорядку.

У зв'язку із зазначеним ми вважаємо, що на сучасному етапі під час проведення антитерористичної операції та особливого періоду, в якому перебуває країна, необхідне розширення компетенції військових прокуратур, надання їм більш вагомих

повноважень у військовій сфері, зокрема у сфері здійснення нагляду за додержанням законів і представництва в суді інтересів військовослужбовців, службовців Збройних Сил України та громадян, які проживають на території, де проводяться бойові дії.

Література

1. Козачук О. С. Організаційно-правові засади функціонування військових прокуратур в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / О. С. Козачук. – К., 2016. – 20 с.
2. Про особливості діяльності військових прокуратур [Електронний ресурс] : наказ Ген. прокурора України № 12 гн від 29.08.2014. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&_t=rec&id=94102. – Заголовок з екрана.
3. Капсамун І. Час Військової прокуратури (інтерв'ю із заступником Генерального прокурора України – керівником Головної військової прокуратури А. Матіосом) [Електронний ресурс] / І. Капсамун. – Режим доступу: <http://day.kyiv.ua/uk/article/podrobyci/chas-viyskovoyi-prokuratury>.
4. Матіос А. Реформування правоохоронних органів у воєнній сфері та відновлення системи військових судів як нагальна потреба сьогодення / А. Матіос // Вісн. прокуратури. – 2016. – № 8. – С. 33–38.

*Шпак М. В.,
аспірант кафедри цивільного процесу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА АДВОКАТА У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Протягом п'ятдесятирічної історії розвитку кафедри цивільного процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого співробітниками вказаного структурного підрозділу навчального закладу присвячувалась увага багатьом проблемним питанням науки та практики цивільного процесуального права, що знайшло відображення на сторінках юридичної літератури [1, с. 260–269].

Науковий інтерес до дослідження діяльності такого суб'єкта цивільних процесуальних правовідносин, як процесуальний представник, у різні часи був проявлений такими вченими, як К. В. Гусаров [2], В. В. Комаров [3], Г. О. Світлична [4], М. Й. Штефан [5] та ін.

Необхідність дослідження проблем професійного представництва адвоката у цивільному процесі викликана, крім вищезазначеного, і законодавчим реформуванням адвокатури, зокрема у цивільному процесі. Про це свідчить активність законодавця, пов'язана з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», який набрав чинності 30.09.2016 р. [6], та наявними законодавчими ініціативами, які відображені в низці проектів нормативних актів [7; 8].

У різні часи участь адвоката у цивільному процесі характеризувалась вченими по-різному. Так, В. В. Комаров та Г. О. Світлична стверджують, що розвиток професійного представництва сприятиме більш ефективному здійсненню процесуаль-